

sahiptir. Romanın her okunuşunda akılda romanın konusu etrafındaki olaylarla ilgili birçok soru oluşmaktadır. Eserdeki olay örgüsü iki geleneksel rakip olan iyi ile kötü üzerine oturmaktadır. Romandaki karakterlerin, mağdur Araplar'ın temsil edildiği iyi ve bütün yahudilerin temsil edildiği kötü olarak ikiye ayrılması bütün konuyu naif bir genelleme üzerine kurmaktadır. Bu temsillere bağlı kalınmadan roman tarihî bağlamda değerlendirildiğinde, I. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasındaki dönemde Filistin'de roman yazıcılığı konusunda yapılmış ilk denemelerden biri olması bakımından bir değer taşıdığı görülür. Bu eserin yanı sıra Beydes kısa hikâyelerden meydana gelen iki kitap daha yayımlamıştır. Bunlardan ilki *Dîvânü'l-fükâhe*'dir (Kahire 1924) ve edebî, tarihî, aşk ve sosyal konulu yirmi dört hikâyeden oluşmaktadır. İkincisi *Mesârihu'l-ezhân* olup (Kahire 1924) benzer şekilde hayatın gerçekleriyle ilgili edebî, estetik ve kurgusal hikâyelerden meydana gelmektedir. Bunların dışında Beydes'in kayıp altı eserinin daha bulunduğu belirtilir.

Diğer bazı eserleri de şöylece sıralanabilir: *el-İkdü'n-naẓim fî aṣlî'r-Rûsiyyîn ve i'tinâkîhimî'l-imânî'l-kavîm* (Lübnan 1897), *Hafelâtü't-tetvîc* (Beyrut 1898), *el-Kuşûrû'd-dârice* (Beyrut 1898), *el-Kuşûrû'l-âşriyye* (Beyrut 1898), *el-İkdü's-semîn fî terbiyeti'l-benîn* (Lübnan 1898), *Mir'âtü'l-mu'allimîn* (Beyrut 1898), *er-Ravzû'l-mu'nise fî vaṣî'l-arzî'l-muḳaddese* (Beyrut 1899), *Târîhu'l-ṭayârân* (Kahire 1912), *ed-Düvelü'l-İslâmiyye* (Kudüs 1912), *Rihle ilâ Sînâ* (Beyrut 1912), *Derecâtü'l-ḥisâb* (I-II, Kudüs 1913), *Derecâtü'l-kırâ'e* (I-VI, Kudüs 1913-1921), *Mülûkû'r-Rûs* (Kudüs 1913), *Ümemü'l-Balkân* (Kudüs 1914), *Teşrihu'l-ebşâr fî mâ tahtevîhi bilâdüdü min âşâr* (Kudüs 1920), *Târîhu'l-Ḳudüs* (Kudüs 1922), *Muhtârü'l-beẓân ve't-tebyîn* (Kudüs 1924), *el-Kâfi fi's-şarf* (Kudüs 1924), *el-Ârab: Ebîâlühüm ve eşheru havâdişihim* (Kudüs 1942) (diğer çalışmaları ve eserleri için bk. *Essays in Arabic Literary Biography*, s. 72).

BİBLİYOGRAFYA :

Zirikli, *el-A'lâm*, II, 312-313; Nâsirüddin el-Esed, *Muḥâdara 'an Halil Beydes: Râ'idü'l-kıṣṣati'l-Ârabiyyeti'l-ḥadişe fî Filistin*, Kahire 1963, s. 18-79; Ahmed Ebü Matar, *er-Rivâye fî'l-edebî'l-Filistinî*, Beyrut 1980, s. 19-21; Abdurrahman Yâgi, *Ḥayâtü'l-edebî'l-Filistinî'l-ḥadiş min evvelî'n-nehḳa ḥatte'n-nekbe*, Beyrut 1981, s. 437-439, 452; Hüseyin Ömer Hamâde, *Târîhu'n-Nâsıra ve kaẓâhâ: Kıṣṣatü'l-arz ve'l-insân fî Filistin ma'a semâsireti's-siyâse ve'l-arâzi*, Amman

1982, s. 58; M. Cum'a el-Vahş, *Mecelletü'n-nefâ'isi'l-Filistinîyye ve itticâhâtühe'l-edebîyye*, Amman 1989, s. 35-38, 81; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elliḳîn*, Beyrut 1414/1993, I, 676; Hannâ Ebü Hannâ, *Dârü'l-mu'allimîne'r-Rûsiyye fî'n-Nâsıra, es-Siminâr, 1886-1914 ve eṣeruhâ 'ale'n-nehḳati'l-edebîyye fî Filistin*, Nazareth (Nâsıra) 1994, V, 93-119; Vâsif Kemâl Ebü's-Şebâb, *Fününü'n-neşr fî'l-edebî'l-Filistinî: 1900-1948*, Amman 1998, s. 73; Edward W. Said, *Out of Place: A Memoir*, New York 2000, s. 113-114; Cihâd Sâlih, *Halil Beydes: Râ'idü'l-kıṣṣati'l-kaşîreti'l-ḥadişe fî Filistin ve evvelü sefir li'l-edebî'r-Rûsî fî's-şekâfeti'l-Ârabiyye*, Râmallah 2005, s. 11-107; İbrahim Taha "Khalil Baydas", *Essays in Arabic Literary Biography: 1850-1950* (ed. R. Allen), Wiesbaden 2010, s. 71-79; "Şihâfeti Sûriyâ ve Lübnân", *Mecelletü'z-Zühûr*, II, Kahire 1911, s. 186; M. Peled, "Palestinian Literature in 1917-1948", *Arabica*, XXIX/2, Leiden 1982, s. 143-183; http://en.wikipedia.org/wiki/Khalil_Beydas.

MAHMUT KELPETİN

HALİL CİBRÂN

(bk. CİBRÂN HALİL CİBRÂN).

HALİL MUTRÂN

(خليل مطران)

Halil b. Abduh b. Yûsuf Mutrân
(1869-1949)

Lübnanlı şair,
gazeteci ve mütercim.

Lübnan'ın Ba'lebek şehrinde dünyaya geldi. Kaynakların çoğu 1872 veya 1871 yılında doğduğunu belirtirse de kilise vafatiz kayıtlarına göre 1869'da doğmuştur. Ailenin soyu Gassâniler'in Ezd kabilesine dayanır. Katolik hristiyan olan babası Abduh Mutrân tâcirdi. Kendisinden şiiri ve şairliği öğrendiği annesi Melike Sabbâğ ise Filistinli kültürlü bir ailedendi. "Başpiskopos" anlamına gelen Mutrân (Matrân) lakabı dedesinden gelir. İlk eğitimini Zahle'de el-Külliyetü's-şarkıyye'de tamamladıktan sonra babası onu Beyrut'ta el-Külliyetü'l-bitrîkiyye'nin yatılı kısmına kaydettirdi (1881). Bu okulda Arap dili ve edebiyatı ile Fransız dili ve edebiyatını, hristiyan ilâhiyatını öğrendi. Hocaları arasında kendisine edebiyatı ve şiiri sevdiren Halil el-Yâzîcî ile İbrâhim el-Yâzîcî kardeşler de vardı. Türk karşıtı milliyetçi görüşlerinin oluşmasında İbrâhim el-Yâzîcî'den etkilendi. Bazı arkadaşlarıyla birlikte Beyrut'ta Eşrefiyye'ye gidip geldiğini ve orada milli-hamâsî şiirler okuduğunu kendisi belirtmektedir.

Beyrut'ta mezun olduğu patrik okulunda kısa bir süre hocalık yaptı. Ardından Osmanlı yönetimini eleştirip yeren

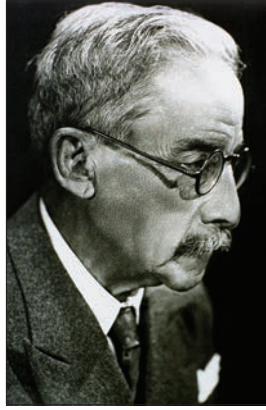
bir şiirinden dolayı 1890'da Lübnan'dan ayrılmak zorunda kaldı ve İskenderiye'ye yaptığı ziyaretten sonra Paris'e gitti. Buradaki ikametini esnasında (1890-1892) Batı kültürünü, Fransız romantizmini ve diğer edebî akımları tanıma fırsatı buldu. Lübnanlı ve Suriyeli göçmenlerle, ayrıca Jön Türk hareketi liderlerinden Ahmed Rızâ ile temas kurdu. Fransız devriminin tesirinde kaldı. 1892'de Güney Amerika'ya (Şili) geçti ve ardından Mısır'a giderek İskenderiye'ye yerleşti. Mısır'da kültürel gelişimini tamamlama, edebî yeteneğini geliştirme ve gösterme imkânı buldu. Paris'te şahit olduğu medenî hayattan Mısır'ın da nasibini alması için çaba harcadı. Bu amaçla Mısır gazetelerinde yazılar kaleme aldı. *el-Ehrâm*'ın sahibi Selim Teklâ'nın ölümüyle (1892) bu gazetede birkaç yıl başyazarlık yaptı. 1899'da gazetede görevinden ayrılıp Lübnan'ı ziyaret ettikten sonra Kahire'ye döndü. *el-Mü'eyyed* ve *el-Livâ'* gazetelerinde makaleler yazdı. 1 Haziran 1900'de on beş günde bir çıkan *el-Mecelletü'l-Mıṣriyye* dergisini yayımlamaya başladı. 1902'de malî kriz yüzünden kapanan dergiyi 17 Ocak 1909 tarihinde tekrar çıkardı. 6 Şubat 1903'te kurduğu *el-Cevâ'ibü'l-Mıṣriyye* adlı günlük gazetede dört yıl boyunca Arap milliyetçiliği taraftarı siyasal görüşleriyle sosyal reformları ve özgürlüğü savundu. İçten içe Arap bağımsızlığını benimsediyse de Osmanlı Devleti'nde ıslahat taraftarı oldu, Osmanlılar'ı yabancılara karşı daima destekledi, Balkan savaşlarında Osmanlı Devleti'nin tarafını tuttu. Mustafa Kâmil'in milliyetçi-siyasî hareketi ortaya çıkınca onun yanında yer aldı, ona ve diğer milliyetçi önderlere mensiyerler yazdı. Daha sonra gazeteciliği bırakarak edebiyat ve şiire yöneldi, ayrıca ticaretle meşgul oldu.

1912'de ticaret hayatındaki başarısızlığından duyduğu üzüntüyü "el-Esedü'l-bâki" adlı kasidesinde dile getirdi. Ardından Tarım Derneği'ne yardımcı sekreter tayin edilince malî durumu düzeldi. 24 Nisan 1913 tarihinde Mısır Üniversitesi'nde onuruna bir tören düzenlendi. Arap kültür hayatında tiyatro hareketinin canlanması ve aktör Corc Ebyaz'ın Paris'ten dönmesiyle birlikte Mutrân bir çevirmen ve yönetmen (yapımcı) olarak tiyatro hareketine katıldı. Kurucularından olduğu Arap Tiyatro Topluluğu'nun açılışını 30 Aralık 1920 tarihinde yaptı; 1924'te de Lübnan, Suriye ve Filistin'de düzenlediği turlar itibarını arttırdı. 1947'de Arap edebiyatındaki konumundan dolayı Kahire'de yapılan törene önemli Arap devlet adamları

ve âlimler katıldı, ayrıca birçok devletten nişan aldı. Kendisi için yazılmış Arapça, Fransızca manzum ve mensur methiyeler *el-Kitâbü'z-Zehabî fî mihrecâni Halîl Muṭrân* adıyla basıldı (Kahire 1948). 30 Haziran 1949 tarihinde ölen Muṭrân'ın cenazesi önce Mekâbirüssadaka'ya defnedildi, daha sonra memleketi Lübnan'a götürüldü.

Modern Arap şiirinin öncülerinden olan Halîl Muṭrân'ın şiire ilgisi henüz çocuk yaşlarında başlamış, Ebû Temmâm, Buhtûrî, Mütenebbî ve İbnü'l-Fârz gibi klasik şairlerin bazı şiirlerini ezberlemiş, daha ilkokul öğrencisi iken şiir yazmaya başlamış, Beyrut'ta aldığı Arapça ve Fransızca eğitim onun kültürel gelişiminde ve şiir anlayışında etkili olmuştur. Şiirlerini gazete ve dergilerde yayımlamış, Arap ve Fransız edebiyatındaki geniş bilgisi sayesinde ortaya koyduğu edebî eserlerle büyük bir şöhrete kavuşmuş, kendisine "şâirü'l-kutreyn" (iki bölgenin -Mısır ve Lübnan- şairi), Ahmed Şevki ve Hâfız İbrâhim'in vefatının ardından "şâirü'l-aktâri'l-Arabiyye" unvanı verilmiştir. İlk şiirlerinde klasik çizgiyi izlemiş, daha sonraki şiirlerinde eski kasidelerin tek vezin, tek kafiyeli ilkesini terkedip modern şiir anlayışına yönelmiş, tahmîs, teslîs ve mezcî şekiller, kompleks ve değişik kafiyeler kullanmış, serbest tarzdaki şiirlerinde zaman zaman nesre yaklaşmıştır. Muṭrân'a göre modern şiir klasik şiirin aksine hayatı bütünüyle aksettirmeli, taklitlerden sakınmalı, insan ruhunun gizemlerini açığa çıkarmalı, nazım yoluyla yeni bir dil inşa etmeli, kendi içinde bir bütünlükle rasyonelliği sergilemeli, anlama öncelik vermemeli, anlam derinliklerini vezin ve kafiyeye feda etmemelidir. Bu sebeple klasik kasidenin aksine beyitlerin tek başına güzelliği değil şiirin bütünü içinde ve diğer beyitlerle uyumu önemlidir. Halîl Muṭrân şiirlerinde Mısır'ın güzelliklerini dile getirdiği vatan, tabiat, aşk temalarını işlemiş, Ahmed Şevki ve Hâfız İbrâhim gibi millî duyguları ele alan şiirler, Arap liderlerine methiye ve mersiyeler yazmış, kadının sosyal hayattaki durumu gibi konuları ele almıştır. Ayrıca tarihsel ve sosyal konuları işleyen manzum hikâye tarzında çeşitli vesilelerle kaleme aldığı kutlama şiirleri vardır.

Fransız edebiyatının etkisiyle lirik şiirler yazan Muṭrân Arap ülkelerinde, Cibrân Halîl Cibrân ise meçher Araplar'ında romantizmin öncüsü sayılmıştır. Muṭrân'ın romantizme yönelmesinde aşk önemli bir sebep teşkil etmiş, tabiat, aşk ve acı şiirindeki birliği oluşturmuştur. Bu yönelim kendisinden sonra Mısır ve Şam

Halil Muṭrân

bölgesi şairlerini, özellikle Divan grubu ve Apollo topluluğu şairlerini etkilemiş, Muṭrân'ın romantik şiirleri Arap şairleri için ilham kaynağı olmuş, kısa ve hafif lirik şiirleri çok etki bırakmıştır. Muṭrân bu şiir türünde serbest şiir dahil her tarzı denemiştir. Bilhassa son şiirlerinde bu yenilik hemen göze çarpar. Eşyayı ve özellikle soyut nesnelere âdeta resim yapar gibi tasvir eden, derin bir hayal gücü olan Muṭrân'ı bazıları Hâfız İbrâhim ile Ahmed Şevki arasında bir konuma yerleştirerek Emevî döneminin meşhur şairi olan, Cerîr ile Ferezdak arasında bir düzeyde bulunan Ahtal'a benzetirler. Menfelûtî ise lafızdan çok anlama önem vermesiyle onu İbnü'r-Rûmî'ye yaklaştırır. Ahmed eş-Şâyib, Halîl Muṭrân'ın sağlıklı, doğru bir düşünce yapısına sahip, hoşgörülü bir insan olduğunu, kasidelerinde iç bütünlüğün bulunduğunu, Tâhâ Hüseyin de onun şiirde yeniliklerle birlikte klasik tarza baş kaldırdığını söyler.

Eserleri. 1. *Dîvân*. 1908'de Kahire'de basılan divan tek cilt ve 312 sayfadır, 1949'da basılan ise dört cilt halinde 1500 sayfadan ve 30.000 beyitten oluşmaktadır. 2. *Mir'âtü'l-eyyâm fî mulahhâşi't-târîhi'l-âam* (I-II, Kahire 1897, 1905). Victor Duray'a ait *Le précis d'histoire naturelle* adlı eserin uyarlamalı ve şerhli tercümesidir. Eserde 1896 yılına kadar insanlık tarihi ele alınmıştır. 3. *Min Yenâbî'i'l-hikme* (nşr. M. Ebû'l-Mecd, Harîsa 1952). Kur'an'dan ve atasözlerinden öğüt ve hikmetler içermektedir. 4. *Merâşî's-su'arâ' fî Maḥmûd Sâmî el-Bârûdî* (Kahire 1902, 1905, 1908). 5. *el-Mûcez fî'l-iktîşâdî's-siyâsî* (I-V, Kahire 1913). Fransız Paul Leroy-Beaulieu'nün *Précis d'économie politique* (1888) adlı eserinin Hâfız İbrâhim ile birlikte Arapça'ya tercümesidir. 6. *Terbiyetü'l-irâde* (Kahire 1968). Jules Payot'nun *L'éducation de la volonté* adlı eserinin çevirisidir. 7. Shakespeare'in

Macbeth (*Mâkbet / Mekbet*, Kahire 1913, 1950), *Hamlet* (Kahire 1943), *Othello* (*‘Oṭil*, Kahire 1913) ve *The Merchant of Venice* (*Tâcirü'l-Benedekıyye*, Kahire 1927), Pierre Corneille'in *Le Cid*, *Cinna* ve *Polyeucte* (Kahire 1951), Victor Hugo'nun *Hernani*, Alfred de Musset'nin *Nights of May and of October* adlı eserini Arapça'ya çevirmiştir. Bu çevirilerin hepsi Kahire Dârü'l-cil tarafından basılmıştır. 8. *el-Ḳazâ' ve'l-ḳader* (Kahire 1976). Yazarı meçhul beş perdelik bir tiyatro eserinin tercümesidir. 9. *el-Fellâḥ* (Kahire 1936). 10. *Erâcîz ile's-şebâb fî aḥdeşi vesâ'îli'n-necâḥ mine'l-aḥlâḳ ve'l-âdâb* (Harîsa 1951). 102 recez kasidesinden (urcûze) oluşan bir divandır. 11. *eṭ-Ṭuḡât* (Beyrut 1949). Raîf Hürî tarafından derlenen şiir koleksiyonudur. 12. *Erva'u mâ keteb* (nşr. M. Sabrî, Kahire 1960). 13. *Muḥtârü Dîvânî İbn Ḳalâḳıs* (Kahire 1905).

Halîl Muṭrân'ın hayatı, edebî kişiliği, şiirleri, şairliği, romantizmi, şiirde yenilikçi düşünceleri üzerine çok sayıda eser ve makale yazılmış, tezler hazırlanmıştır. Bunların yazarları arasında Münîr Aşḳûtî, Kâmil Uveyda, İbrâhim Cemâleddin er-Remâdî, Muhammed Maḥmûd el-Arabî, Muhammed Cuhâ, Cemîl Cebr, Fethi Hüseyin, Saîd Hüseyin Mansûr, Mustafa Talha, Abdullah Şevberî, Fevzî Atavî, Muhammed Mendûr, Muhammed Atâ, Muhammed Ebû'l-Mecd, İliyyâ Selîm Hâvî, Muhammed Hammûd, Ahmed Dervîş, Abdülâtîf Şerâre, İsmâil Edhem, Ahmed G. Kerem, N. Cemâleddin, M. A. Sehartî, T. A. Tunnâhî, A. Ubeyd, Muhammed Vekîl, Hasan Sendûbî ve Mehmet Yalar görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Mu'cem*, II, 1759; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 86-96; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 122-124; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1954-58, II, 376-378; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-edebî'l-Arabî*, Beyrut 1960, s. 1017-1032; Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, Beyrut 1976, II, 328; Mişâl Cuhâ, *Halil Muṭrân: Bâkûretü'l-tecdîd fî's-şîri'l-Arabiyyi'l-ḥadîs*, Beyrut 1401/1981; Yûsuf Es'ad Dâḡır, *Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye*, Beyrut 1983, II, 676-682; Nicolas Saadé, *Halil Muṭrân*, Beyrouth 1985; Ahmet Savran, *19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1987, s. 187-190; Kâmil Muhammed Muhammed Uveyza, *Halil Muṭrân: Şâirü'l-Ḳuṭrayn*, Beyrut 1994; Abdürrahîm el-Kettânî – Abdülâzîz Bağdâd, *el-Müfîd fî terâcimi's-su'arâ' ve'l-üdeba' ve'l-ulemâ' ve'l-fukahâ'*, Dârülbeyzâ 1421/2000, s. 152-154; Hamîd Mecîd, "Halil Muṭrân", *Mevsû'atü Beyti'l-hikme li-a'lâmi'l-Arab*, Bağdad 1420/2000, I, 165-166; Cemîl Cebr, *Halil Muṭrân fî siretihi ve edebih*, Beyrut 2006; Zekî el-Mehâsinî, "Halil Muṭrân", *MMIADm.*, XXV (1369/1950), s. 151-158; A. G. Karam, "Khalil Muṭrân", *EP* (İng.), IV, 966-968; R. C. Ostle, "Muṭrân, Khalil",

Encyclopedia of Arabic Literature (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, II, 562-563; Üsâme İhtiyâr, “Mutrân (Halil)”, *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2007, XVIII, 868-869; Sabry Hafez, “Apollo Group”, *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2007, fas. 3, s. 135-136.

YILMAZ ÖZDEMİR

HALİM EFENDİ

(ö. 1313/1896)

Şeyh, tamburî, sînekemanî, neyzen ve mûsiki hocası.

İstanbul Beyazıt'ta Soğanağa mahallesinde doğdu. Hüseyin Vassâf doğum yılını 1240 (1824-25) olarak kaydeder. Asıl adı Süleyman Abdülhalim olup Tâhir Efendi'nin oğludur. Öğrenimi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Üsküdar'da Tabaklar Rifâî Tekkesi şeyhi Mehmed Nûri Efendi'ye intisap etti. Şeyhinin vefatı üzerine halifesi olan, Fatih'te Oda-başı'ndaki Rifâî Tekkesi'nin bânisi Şeyh Abdullah Vehbi Efendi'den icâzet aldı. Erenköy'de Kozyatağı semtinde kendi maddî imkânlarıyla bir cami ve tekke inşa ettirdi. Hayatının sonuna kadar bu tekke-de şeyhlik, camide imam ve hatiplik yaptı. Hüseyin Vassâf'ın ifadesine göre 8 Ramazan 1313 (22 Şubat 1896) tarihinde vefat etti ve dergâhın hazîresine defnedildi. Yerine küçük oğlu Şeyh Rızâ Efendi dergâhın meşihatına getirildi.

Dönemin tambur, ney ve sînekeman üstatlarından olan Halim Efendi'nin neydeki hocası Galata Mevlevîhânesi neyzenbaşlarından Deli İsmâil Dede Efendi'dir. Sînekemanî Agop'tan sînekeman, tamburî Nikolaki'den tambur dersleri alarak kendini yetiştirmiştir. Piyasa usulü tamburu Nikolaki'den, geleneksel tambur tavrını Kuyumcu Oskiyam'dan edinmiş ve ondan üç yıl kadar meşketmiş, bu tavrı daha sonra talebesi M. Suphi Ezgi'ye de öğretmiş, Batı notasını da son yıllarında bu

talebesinden öğrenmiştir. Türk mûsikisindeki engin bilgisiyle tanınmış olup özellikle saz eserleri konusunda farklı bir yere sahiptir. Pek çok talebe yetiştiren Halim Efendi hâfızasındaki yüzlerce peşrev ve saz semâisinin doksan kadarını talebesi M. Suphi Ezgi'ye meşketmiş, Tamburacı Osman Pehlivan'ın ilk tambura hocası olmuştur. Ayrıca oğlu Rızâ Efendi'ye tambur ve ney, neyzenbaşı Cemal Dede'ye ney, Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede'ye ney, tambur, Hamparsum notası, mûsiki nazariyatı ve saz eserleri, Hayrullah Tacettin'e dinî mûsiki, Zekâizâde Hâfız Ahmed'e mûsiki nazariyatı dersleri vermiştir. Yakınlarının ifadesine göre Kâdiriyye tarikatına da bağlılığı vardı. Yazın Kozyatağı'nda tekkesinin yanındaki evinde, kışın İstanbul tarafında oturur, tekke yakınındaki 10 dönümlük bağda üzüm yetiştirerek geçimini sağlardı. Tekkesi dönemin devlet erkânının sıkça uğradığı, İstanbul'un en tanınmış tekkelerinden idi. Halim Efendi özellikle misafirperverliği ve cömertliğiyle tanınırdı. Yazın cuma günleri çeşitli yerlerden gelen tarikat mensuplarına yemek ikram eder, uzaktan gelen ve maddî durumu elverişli olmayanların yol paralarını verirdi. Neyzen Aziz Dede'nin, “asrımızın en büyük ney üstadı” dediği Halim Efendi bestekârlıkla fazla meşgul olamamış, günümüze tek eseri olan İsfahan saz semâisi ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Mûsikisi*, İstanbul 1933-53, I, 3-5; IV, 149; V, 500; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, II, 503-505; Sadun Aksüt, *Türk Mûsikisi'nin 100 Bestekârı*, İstanbul 1993, s. 219; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 404-405; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, I, 256-257; Yılmaz Öztuna, *Türk Mûsikisi: Akademik Klasik Türk San'at Mûsikisi'nin Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2006, I, 326-327; M. Baha Tanman, “Kozyatağı Tekkesi”, *DBİst.A*, V, 81-82.

NURİ ÖZCAN

HAMÂRNEH

(حمارنه)

Sâmî Halef Hamârneh
(1925-2010)

Özellikle
tıp ve eczacılık alanındaki
çalışmalarıyla tanınan
Ürdünlü İslâm bilim tarihçisi.

2 Şubat 1925 tarihinde Amman'ın güneybatısındaki Me'debâ'da bir hırstiyan Arap ailenin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Bu sırada kendisine verilen Selâme adı daha sonra Sâmî şeklinde değiştirilmiştir. İlk ve orta öğrenimi

esasında tarih ve matematiğe büyük ilgi duydu. Lise yıllarında, hasta ve yoksulların maddî ve ruhî sıkıntılarını giderebilmek için ilgisi tıp öğrenimine yöneldi. Babası eczacılık hususunda ısrar edince Şam'daki Suriye Üniversitesi Eczacılık Enstitüsü'ne girdi. Bir taraftan eğitimine devam ederken bir taraftan da çalıştı ve 1946'da Eczacılık Enstitüsü'nden mezun oldu. Suriye'nin Deyriyatıye şehrinden olup o sırada Şam'a hastahane eğitimi için gelen hemşire Nezhe ile 1948'de evlendi ve Ürdün'e döndü. Amman'da dört yıl kadar eczacılık yaptıktan sonra 1952'de göçmen olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne gidip yerleşti. Burada ileri seviyede tıp öğrenimine devam ederek 1956'da Wahpeton'daki North Dakota State Üniversitesi College of Science'ta eczacılık ve biyokimya alanında yüksek lisans yaptı. Bu tarihten itibaren çalışmalarını Arap-İslâm tıp kültür, felsefe ve tarihi üzerine yoğunlaştırdı. Bu amaçla belgeleri, önemli yazmaları incelemeye yöneldi; resmî ve özel birçok kütüphane ile dokümantasyon merkezini dolaştı, özellikle tıp mesleğine ve bununla ilgili ilimlere ait bir kısmı nâdir belge ve yazmaları gün yüzüne çıkararak inceledi.

Wisconsin Üniversitesi'nde Ebü'l-Kâsım ez-Zehrâvî'nin *Kitâbü't-Taşrif li-men 'aceze 'ani't-te'lif*'inin bitkisel yağlarla yapılan ilâçlara (edhân) dair yirmi beşinci makalesi üzerine hazırladığı, Endülüs İslâm medeniyeti, Zehrâvî'nin tıp tarihi içindeki yeri ve *et-Taşrif*'in Latin Avrupası'nda tıp bilimlerinin kuruluşundaki rolü, yazmaları ve muhtevasının tahliline dair geniş bir giriş de içeren doktora tezini tamamlayan Hamârneh (*Some Pharmaceutical Aspects on Al-Zahravi's Al-Tasreef*, 1959) daha sonra bu çalışmasını gözden geçirip yayımladı (aş.bk.). Bu sırada hazırladığı İslâm tıp bilimi ve tarihiyle ilgili eserler ve süreli yayınlar bibliyografyasını yayımladı (1964). Ardından Kahire'de Dârü'l-kütübi'l-Misriyye'de bulunan tıp ve eczacılık yazmaları üzerine çalışarak iki tıp koleksiyonunun katalogunu bir girişle birlikte neşretti (1967). Bu Şam'da Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'deki tıp yazmalarıyla ilgili kitabı izledi (1969). Amerika, Avrupa, Pakistan, Hindistan ve Ortadoğu'da çıkan çeşitli dergilerde tıp bilimleriyle ilgili İngilizce çok sayıda makalesi yayımlandı. Bunların büyük bir kısmı Münvever Enver Enîs'in editörlüğüyle bir araya getirilip iki cilt halinde neşredildi (1983-1984). Ardından yakın memleketlisi İbnü'l-Kuf hakkındaki kitabı, British Library'deki tıp ve eczacılıkla ilgili eserlere

Halim Efendi'nin bânisi olduğu tekkenin hazîresindeki mezar